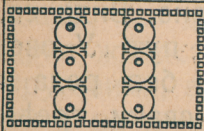
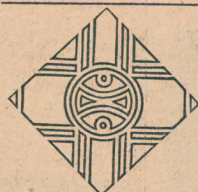




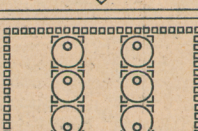
Илустрована Ратна Кроника



1389.

ИЛУСТРОВАНА РАТНА КРОНИКА ИЗЛАЗИ У СВЕСКАМА. — ПРЕТПЛАТА НА 10. СВЕЗАКА СТАЈЕ КРУНЕ 2.— ПОЈЕДИНА СВЕСКА СТАЈЕ 24 ПОТУРЕ. — ПРЕТПЛАТА
 --- СЕ ШИЉЕ: КЊИЖАРНИЦИ СВЕТОЗАРА Ф. ОГЊАНОВИЋА, НОВИ САД. ---

УРЕЂУЈЕ: ДР. КАМЕНКО СУБОТИЋ. — ИЗДАЊЕ КЊИЖ. СВЕТ. Ф. ОГЊАНОВИЋА.



1912./3.

Нашим читаоцима

Још једна свеска „Илустроване Ратне Кронике“, па ћемо, бога молећи, ући у **трећу серију** од десет свезака.

Радујемо се, искрено се радујемо, што можемо рећи: у трипут бог помаже!

Ваља нам казати и то: да су наши претплатници то омогућили. Њихова је заслуга, што је овако скромно издање српско могло правилно сваке недеље да излази; а ми са радошћу примамо многа храбрења, да и на даље истрајемо, и уверавања, да ћемо и у будуће од добрих и свесних Србаља бити потпомогнути. Нека буде тако!

Ми ћемо се пак трудити, да „Илустрована Ратна Кроника“ до краја одговори својем задатку.

Задатак је тога издања, да буде **спомен-књига рата, којим је освећено Косово.**

То је „Илустрована Ратна Кроника“ у слици и речи.

Ми се трудимо, да донесемо што више ратних слика, те ће „Илустрована Ратна Кроника“ бити један од најбогатијих српских албума.

Трудимо се такођер, да у „Илустрованој Ратној Кроници“ донесемо што више, и то разноврсних, чланака о рату, те ће она бити богат магацин књижевности о рату.

„Илустрована Ратна Кроника“ је, према томе, права српска народна књига, и ми молимо наше досадашње претплатнике, да се заузму, како би се она још више раширила. Апелујемо на њих, да се прихвате скупљања нових претплатника, зашто ћемо им бити благодарни.

Наше досадашње претплатнике такођер молимо, да **обнове претплату за трећу серију од десет свезака „Илустроване Ратне Кронике“**.



Представништво града Скопља поздравља Њ. В. престолонаследника Александра

Напомињемо још и то, да ће сни претплатници, који су после прве серије одустали од даљег држања листа — што није било нашом кривицом већ кривицом ванредног стања на поштама — тим бившим претплатницима, ако се поново претплате, послати бесплатно све бројеве, који им фале — како би имали потпуно све бројеве ове спомен књиге на освећено Косово.

Свима својим пријатељима шаљемо срдачан српски поздрав!

После печалбе.

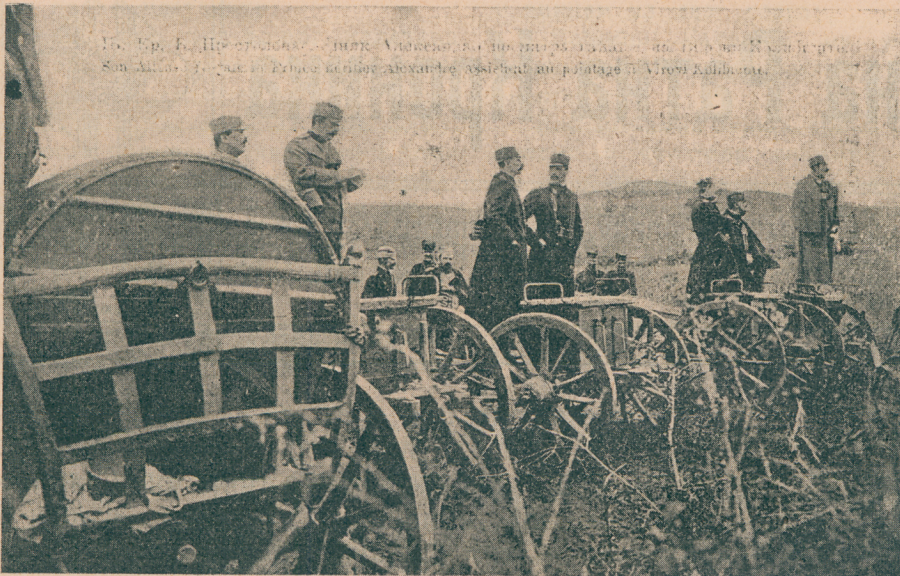
Из бојних прича.

„Војвода сазове састанак у селу. Дођоше председник и кмет са неколико старца. Ми стојимо на десно, сељаци гологлави на лево, а војвода Долгач седи у средини с пушком преко колена.

— Где су зам људи и момци?

— Нема их, војводо . . . Отишли су на печалбу (зараду) — одговарају сви заједно, покорно, пренемажући се.

Онда настаје жаљење, тужење и довијање. Сељачка завист, драч и кучине! Војвода само



Њ. Кр. В. престолонаследник Александар посматра гађање на Вирови-Колибиште

слуша и одмах суди по здравом разуму. Најблажа је казна страшне батине, па одмах смрт. Пресуда је извршна а апелације нема.

Двојицу младих сељака, који тек што се повратише са дугогодишње печалбе, почеше старци оптуживати ради издаје, шуровања с Арнаутима и још неких ранијих ситних грехова. Све су то тек била јака сумњичења, помешана са сељачком пакошћу и ниским непријатељством. Али кад их војвода упита:

— Примате ли их на душу?

Они се узврдаше, почеше препредено један другог испод ока погледати, као да се договарају.

— Па-а, оно . . . војводо, како ти пресудиш . . .

— Да није тако, ко би радије од нас?

— Ко зна, шта још могу учинити? . . .

Но војвода се не задовољи соваквим сумњивим одговорима. Он понови своје питање тражећи да му јасно одговоре: — да или не?

Сељаци се нађоше у шкрипцу. Ако кажу: не, могао би се војвода наљутити, па све редом избатинати. Шта су онда оптуживали некога, кад нису били на све спремни? А ако одговоре да, куд ће им душа? Није то мали грех, уништити двојицу људи, у најбољем добу, у најбољој снази! А обојица су још и ожењени. Немајући куд, они уђуташе као да се мало замислише, а онда један проседи старчић с лукавим очима и плоснатом главом иступи мало од осталих, лицемерно погледа у небо, прекрсти се и рече:

— Бог да им душе прости! — примамо.

— Примамо, војводо . . . једва се одазваше остали.

Против своје воље прође ме лака језа.

Да ми је само знати, шта се сад збива у

душама тих људи, који су већ на-пола у гробу, и који овако хладнокрвно опраштају грехове душама још живих људи. Сигурно какав фарисејски завет или каква језуитска логика — и све је оправдано све опроштено. Види се, да им то није први пут. У овој јадној и трулој земљи без реда и културе, где скоро сваки трећи човек мирно носи на души по које убиство, и где се крсти и моли Богу пре извршења злочина, а после иде на завет у цркву — то није ништа ново. Никад се згодније не сетих речи атеисте Хумеа: »Моја невера вреди више него њихова вера.«

И војвода осуди на смрт двојицу младих, можда невиних људи.

Гледао сам их нарочито. Као да нису сељаци. Као да немају ни вида, ни слуха, ни срца, ни душе, стоје мирно, непомично, и као да не чују страшну пресуду својих другова, које познају можда од колевке, којима су можда кумови или рођаци. Чак се нико и не покрену, ничије око и не затрепта, ни један мишић не задрхта. Као живо намаљани кипови од бронза.

Увек сам био противан оваквом суђењу.

Каквих ће само страшних часова изненађења доживети још вечерас ти осуђени људи? Не знајући још ништа, у њиховој кући негде сад све плива од среће и весеља. А како и не би! Тек што су се оженили једне ране јесени сељаци живе тако у обиљу и без рачуна, и тек што су провели пар слатких, медених месеци, већ се опраштају с кућом, селом и отаџбином, остављају своје младе жене жалосне и трудне, да их опет после неизвестног броја година или можда никад не дочекају чисте као девојке са живом и здравом децом. Колико је само за то време отишло у неповрат уздаха, чежња и сањарија?! За оних дугих, зимских ноћи у топлој собици, кад се не може ни радити, пола живота би дали, да се могу бар само на неколико минута састати. Да се виде, да се изљубе и изгрле страшно, искрено, не водећи рачуна ни о прошлости ни о будућности, чак ни о самом животу.

А тај је час сад сам одједном дошао.

Са нешто цркавице, што су годинама штедили откидајући од уста, вратише им се најзад мужеви здрави, весели. И ове жене, које су се досад морале сакривати као буле, и које нису смеле изаћи пред мушкарца, сад се слободно разговарају, остају на само, слободно се грле и љубе са својим мужевима, подајући им се с беконачном љубави, ропски, фанатички.

После толико година наде и очекивања зар има нешто, што би им оне могле одбити? Да затраже и живог меса, оне би им давале све комад по комад до голе душе...

Војвода одреди петорицу, да још вечерас изврше пресуду.

Сељаци као да се тада сетише, да ту нема шале; као да им тада пред очи изађе сва она црна жалост и несрећа, коју су нанели својим друговима, а која би једног дана могла закуцати и на њихова врата — почеше се све један за другим опрезно извлачити под разним изговорима; и разиђоше се, као да се плаше чега или слуте на зло. А ја, сав пресретан, што ме нису одредили, да извршим то страшно дело, драговољно одох сам на стражу, настојећи, да не мислим више на то да се умирим, да заборавам данашни дан.

Смркавало се.

На ведром небу црвенило се још неколико облачака од ватреног сунца, које је већ давно легло западу. Још брегови и неки кровови сесоских кућица као да су били ружичасто обојадисани; шта више и лишће и цвеће и трава и дрвеће и читав тихи крај нијансирао је у ружичастој боји. Лежао сам за једним цбуном дивљег бокора слушајући весело зујање вечерних буба и ситних лептирова који су се купили око мирисних грмова расцветале вреши. Готово да је то вече наличило јутру, потпуној зори, само да нису све гушке ноћне сенке падале око мене. Већ засветлише неколико жижака тамо доле у тамном и мртвом селу; и онда нестане оне лепе, кратке вечери изгуби се у обичној, монотonoј ноћи.

»Обзор«

Б. Машић.

Како је заузета Нова Варош

По наредби Врховне Команде, командант IV. пука III. позива народне војске потпуковник Миљко Поповић са три батаљона и једном позицијском батеријом опколио је Нову Варош и позвао њене представнике на предају. Нова Варош је дотле била мирна и не помишљајући на одбрану, али су се сада одједном неки Турци почели устезати и премишљати. Најзад је ипак превладала здрава памет и Турци су потписали акт предаје.

Пошто су турски војници, а тако исто и сви остали Турци из вароши и околине предали све своје оружје и пошто су извршена сва остала осигурања, потпуковник

Поповић је свечано на челу својих трупа ушао у Нову Варош.

И ако је тога дана падала киша, улазак у варош не само да је био свечан но и сувише дирљив. На свима кућама виле су се тробојке. Српске жене, девојке и деца са свих страна бацали су цвеће на нашу војску, тако да је изгледало да поред кише из неба пада и киша од цвећа. Народ је клицао поздрављајући српску војску и њеног врховног команданта Краља Ослободиоца.

После пријема заробљеника, потпуковник Поповић отишао је у цркву где му је председник школске општине поднео со и хлеб и где га је после тога дивним говором поздравила председница женског друштва госпођа Борисављевићка.

Благодарење је служио овдашњи протојер молећи Бога за дуг и срећан живот и ратне успехе краља Петра и њихове војске, а по благодарењу држао је беседу пуковски свештеник Страхина Љубичић.

Заробљени турски војници, њих 284 на броју и пет официра, одмах су одавде под стражом одведени у Ужице. Нико, ни један Муслиман није за њима ни погледао, а камо ли зажалио.

Потпуковник Поповић заузео је за свој штаб зграду турске кајмакамије, па је одмах почео издавати све потребне наредбе за увођење и одржање реда. На првом месту постављени су наши привремени чиновници у свима надлештвима. Са свих надлештава скинути су турски натписи и грбови, па стављени наши.

Како су овамо сви путеви врло рђави, готово непроходни, у чему се најјасније огледа сва турска некултура и турски јавашлук, то је овде стигао познати инжињер г. Шевчик. Пошто он трасира путеве, народ и војска прокопаће их и изградити.



Пре кумановске битке

Али и поред тога и сем тога наша војска и наши људи имају пуне руке после око уређивања. И значајно је, да се сви ти послови раде са хитрином и са преданошћу, каква се ни у рођеној кући не показује.

У вароши и у целој околини владају нај-примернији ред и мир. Сав народ је радосно одахнуо после вековне анархије, која је била дозлогрдила чак и муслиманима. А каква је анархија владала ево вам само једног примера:

У новој Вароши живи породица Борисављевића, једна од најстаријих, најугледнијих и најбогатијих српских кућа у целој бившој Турској. Кућа Борисављевића има преко 6000 ектара саме земље али Борисављевићи нису до сада могли да надгледају ни десети део својих имања. На сваком кораку их је чекала пушка турска или арнаутска, ту су били принуђени да приме оно што им донесу њихови настојници и наполичари. У једну своју шуму Борисављевићи нису смели завирити већ пуних двадесет година.

„Политика“.

НА КОЗЈАКУ

— Из „Бојних прича“ —

У предзорје, кад још читава планина спава, кад нема ни муха ни комараца, и кад се с времена на време јави која птица — трже ме из уморног сна заповеднички, али мекан глас војводин:

— Устај! Време је...

Ја се трзам два, три пута, затим покушавам да се дигнем, и несвесно грабим брзометну пушку, која је сваком четнику тако мила. Десна ми је рука сва утрнула, по леђима и ребрима осећам нове жуљеве од реденика и фишека, а глава тешка и чини ми се, да је место мозга испуњена оловом. Трљам и боље отварам очи. Око мене неке

сенке, иду, мичу се, и леже наоколо угасле вагрене. Не знам, да ли је дан или ноћ?

— Јесу ли страже измењене?

То сигурно говори војвода — бунован мислим.

— Јесу.

— А курири?

— Још ноћас су отишли.

— Еј, писару бре, је л' пошта готова?

Још потпуно нерастрепљен не знам, шта да мислим. У памети ми се мешају фантастични и језовити снови с јучерашњим сликама борења и повлачења, умирења и спасавања, пењања и лутања по пресахлим потоцима и стрим бреговима. Тек кад неко запева храпавим гласом тужну мелодију:

„Моја је мајка планина
Моја су браћа револвери
А ситна деца куршуми“

— сетих се где сам. Никад више нисам сажаљевао своју младост и свој живот као тада.

Али све то није могло пореметити ону опћу једнодушност, свечаност и озбиљност, која се повлачила између нас. Свима нама једна иста мисао лебди пред очима. Јуче у ово доба било нас је двадесет и два. Три су погинула, а једног је нестало. Ма да смо настојали, да не мислимо о том, ипак једноме измаче:

— А куд ли нестале јуче Трајка?

Сви се још више уозбиљисмо и погледасмо његовог брата Јованчу, омањег, дежмекастог и као дрен здравог сељака. Њему само заиграше очи и као од стакла засветлише.

— Аскери га утепаше — рече он и уздрхташе му јако избочени мишићи на лицу.

— Бог да му душу прости! — дода војвода и неколико њих побожно се прекрстише.

— Алал му вера, био је јунак!

Као да нам је било неугодно говорити о смрти, јер једва дочекасмо кад неко викну, да се крћемо.

А онда кад почиње небо на истоку, да се све више румени, кад пробуђене птичице почеше цвркатати и преплашено скакати с гране на грану и кад се читава планина показује у свој својој лепоти — онда нестале и размишљања и суморности из наших душа. »Ево новог дана, ево новог живота« — као да говори читава природа.

Под ногама пуцкета суво грање и мукло шушти мокро лишће. Хладан и чисти горски ветрић милује нас и умиза, а свежи и јаки мирис лишћа и траве храни нас и испуњује нам груди новом снагом, новом вољом и одушевљењем.



Сцена са кумановске битке

На једном пропланку, одакле се види дивна панорама — мала долина с белим, шумним потоком, и мрка, висока Ќозјак планина — сретосмо прву нашу стражу.

— Код манастира св. Димитрија налази се пола табора војске и ескадрон коњице, а читавом овом страном потока крстаре одреди аскера — то је био рапорт наше извиднице.

— Да зађемо за онај хумак? — пита један четник, који је био из тог краја и познавао сваки грм и сваку стазу.

Пођосмо. Војвода извади доглед и стаде разгледавати терен. И одједном несташе оног одушевљења. Савијених леђа, с пушком у руци корачамо лагано и опрезно у становитом одстојању, један за другим, као да слутимо скору опасност или последњу очајну борбу. Иако знамо, да ту нема шале, да ће сигурно неколицина од нас, а можда и сви, још данас отићи Богу на истину, ипак се зато сваки од нас нада, лудо верује као у чудо, да ће се баш он, ма како било, спасити. Без те верене иде се у бој.

А тада је баш сунце величанствено излазило. Мали пропланак у сред горе изгледа као да је покривен зеленом пољавом, искићеном златним шљокицама. А са росног лишћа милијарде зрака блеште нам у очи.

— Да, да, — мислим — рађа се нови дан и нови живот, али и нове борбе и нове невоље, нова умирања и нова спасавања.

Хране немамо ни за један дан, а муниције тек за добар сат борбе. Ако се за неколико сати не дохватимо северне стране Ќозјака, изгубљени смо. Тек тамо, кад уђемо у романтичну котлину Пчиње, можемо се надати помоћи, одмарању, па и весељу.

Стигосмо на хумак. Војвода Скопљанче нешто се намршти и рече:

— Ево другари, ово нам је још једини пролаз, ако нас аскери не опазе. Бог ће нам помоћи па ћемо и то издржати.

Неки се опет прекрстише. Ја се надвирим на хумак и спазих једну голу страну стрму, врло стрму. Нема дрвећа, већ само који пањ, грм од глогиња или смреке. Сасвим доле на дну шуми пенушави поток прелазећи преко нанесеног стења.

Кад се човек нађе у некој опасности или пред великим каквим напором, онда му је прва мисао: да ли ће моћи издржати.

Мени се учини да хоћу и ја јурнух низ страну. Више сам се ваљао и котрљао него силазио, хватајући се за трње и оштро камење. Сав задуван,



Српска артиљерија у офанзиви на Новацима

изгребен и подеран вађох се на потоку. Остали четници разбацани као мрке лопте котрљаху се исто тако низ страну.

За све то време нико ни да би речи проговорио, тек само који рањеник простењао би или уздахнуо. Иза њих је траг био крвав.

— Овамо сви — чује се пригушен глас.

Скупимо се као на некој тераси над самим потоком. Док смо се мало одмарали, војвода је погледом тражио згодан прелаз преко долине, кад ал — од источне стране, тамо од Дермана, појави се на самом подножју кршног хумка одред аскера с једним чаушем на челу. Нису нас још спазили. Инстинктивно сами се поделисмо и сваки ухвати бусију.

Као увек пре борбе салети ме нека грозничавост и суморност. Лаким погледом обиђем све другове, и учини ми се, да над свима нама трепери црни барјак смрти. Али срећом ти часови трају врло кратко, јер обично већ после првог метка нестаје сваког страха и размишљања о себи.

— Псссс...

— Нишани добро, али још нико да не пуца! — чује се шапат војводин.

Као последњи на левом крилу нанишаних последњег аскера, црног као циганина. Немарно обешио пушку, и лењо иде за осталима, погнуте главе, као замишљен. О чем ли мисли, јадна му мајка?

Нестрпљив што војвода већ не пуца, да и ја мог аскера лишим брига, обазрем се, и силно се изненадим, кад видех војводу доле на самом потоку, на педесет корачаја пред аскерима. Бацио пушку на земљу, раскопчао копоран и кошуљу и раздрљених груди умива се, прска и фрче, да се лепо чак код нас чује.

Окренем се осталим четницима — и сви они као да се изненађени питају погледом: »Шта је ово?« Али се брзо сетисмо, да је то војводино лу-

кавство, да се избегне окршај. Јер и ако смо сигурни, да ћемо побити овај одред Турака, али на први наш пуцањ долетети ће сва остала војска, с којом се ми не можемо мерити ни по снази ни по муницији. Чему онда лудо гинути?

И сад настаје игра шаха.

Кад Турци спазише војводу, силно се изненадише, а онда обрадоваше, што им је таки плен пао шака. Ипак њихов чауш не може да верује, да би један војвода био тако непромишљен и неопрезан. Он узе доглед и стаде разгледати читаву нашу страну. А кад спази седамнајест циви како иза бусије зијају на њега и његове војнике, он брже скину двоглед, нешто рече војницима, а онда сви заједно направеше круг на лево, па одоше лагано откуд су и дошли. Како је свакоме живот мио!

— Сиђите, да се и ви умијете — смешка се војвода.

— Алал ти мајци! — и као срне поскакасмо у поток.

— Верујте, четници — рече војвода — да ниједан од ових војника, па ни сам чауш не ће никад никоме причати, како су срели самог војводу у планини.

— Живио војвода! — одјекну мукло потоком. Весели и разрагани као што одавно нисмо били пођемо затим брзо и опрезно све коритом потока, а онда преко малих голих брежуљака дохватимо се наше мајке — Козјак-планине.

„Обзор“.

Б. Машић.

Скадарска епопеја

(Шесдесетсахатни бој под Скадром.)

— Скадарски заповедник убијен. — Турци су изгубили близу пет тисућа мртвих. — У Скадру се умире од глади. — (Свршетак.)

*

Нарочити извештач „Хрватског Покрета“ шаље испред Скадра овај извештај:

Зокај, 16. II.

— На Бардањолу. —

Послије задње успјешне акције испред Скадра до већиј сукоба није дошло. Журно се ради на освојеним позицијама, е да би се преко ових лакше дошло к циљу. Граде се путеви, доводе и намјештају топови, граде шанчеви и Скадру се више и више приближава опсадни круг. Употребих ово вријеме, неке врсти примирја, да обичем освојене позиције. Највише ме занимао Бардањол, око којег се био најжешћи бој. Једанаест пута промијенио се на њему у једном боју господар, док га коначно не загосподари Црногорац.

Један часник ме водио по стрмини к оној горњој тврђави, којој би једино било могуће свједочити грозоте ове битке. Уђемо кроз нека враташца са стране Кира. Простор око нас још је миришао по трагичној борби: све вам је наоколу говорило о смрти и грозоти, све је говорило о драматичким часовима крви и огња, што су их преживјели стотине и стотине бораца из оне кобне борбе. Никада не ћу заборавити слику, која ми се предочила одмах код улаза у тврђаву. Гомила љешина дизала се ту и пунила је простор ужасним мирисом мртв-

штине и крви: видим слику, као да сам био ту, ужасног задњег отпора турске посаде, којој је било суђено да подлегне црногорско српској сили!

Ма да је већ пар дана тврђава у црногорско српским рукама, није никакво чудо, што на стотине љешина лежи још ту непокопано. Посао око рањеника је одвећ велик — а њима се најприје послјије битке пружа помоћ, док се на покопавање мртваца у први час и не мисли. Зато се и тек сада, док обилазим тврђавом, копају јама и покапају пали јунаци.

На лијево, према једној малој главици камо су Турци били смјестили топове широке цијеви, пружала ми се оку друга још грознија слика. Ту је у једној маси без форме лежало на десетке љешина између крви и комада меса: размрскане дубање, разлупана прса, одрубљене главе, одломљене руке и ноге лежале су разбацане амо тамо по мочвари крви; свуда наоколу влажно тле и рушевине натопљене крвљу. Посред тврђаве најћем

на љешину, која је лежала у веома чудноватој позицији: хитац је војника погодио у чело усмртивши га и несретник је пао на леђа држећи маузерку у руци и прекрштених ногу. Кроз једну рупу у зидини, учињену од Црногораца, да извуку мртваца испод рушевина, угледам другу гомилу смрти, камо су лежали у потоку крви пали јунаци и стрвине коња, мула и магараца. Трагична судбина је нагомилала и измијешала у смрти и у гробу људе и животиње!

— У очекивању. —

Враћајући се с Бардањола и пролазећи мимо Брдицу желео сам разговарати са заповједником српског одјела, који опсиједа ову тврђаву. Није га било. Одјашо је на Мурићан. Помислим, сигурно на какав договор с генералом Мартиновићем. Један српски часник потврди моју помисао.

Сјашим и чекам на повратак заповједника. Много је то ишло тако у очекивању, које није било испуњено



Полазак српске војске из Кратова за црни врх

него јединим говором или боље упитом:
»Ко зна, је ли одлучена акција?«

Већ сам вам у другим писмима јавио, како је црногорско-српској војсци тешко чекати да Скадар падне од себе, и како она жели освојити га оружјем. Замислите ви, каквим се чезнућем очекивао одговор на горње питање?

Преко ноћи — која је и за мене била велебна — особито у круговима часника све више је превладало мнијење, да се јуриш на Брдицу, а према томе ни на Тарабош не ће подузимати сутра. Краљ је већ не једном већ десет пута опетовао: Скадар ће бити онда мој, када га не ћу освојити са 10.000 жртава. Овај налог црногорске владе чули смо и ове ноћи, када се повратио у логор заповједник.

Турски заробљеници приповиједају, да је стање Скадра неодрживо. Муниција и храна је при крају а и Скадар више не бране него само двије тврђаве: Тарабош и Брдица. Преко једног тумача упустим се у разговор са једним турским заробљеником, који ми испривиједи, како би већ давно дошло до капитулације Скадра, да није било Риза-беја и да на неко вријеме није остао слободан увоз живежа и муниције преко Св. Ивана.

„Риза-беја више нема — настави мали Турчин заборавив мало, што је прије рекао — али ће се посада турска још неко вријеме одржати: дође ли дан, да ју поманкање живежа и ратног материјала присили да положи оружје, ни Есад паша неће предати града Црногорцима (!), него ће га предати на обрану скадарским шкипетарима.“

Нијесам хтио понижавати несретнога јунака, ма да сам био увјерен о противноме и опростим се с њим.



Српска војска у Албанији

— На Мурићану. —

У зору поздравим гостољубиве српске часнике и одјашим даље. Брзим касом упутим се према Дерићату, гђе сам канио прећи Бојану. Тамо доле иза бесконачне и црне планинске косе помаху се први тракови нове свјетлости. Јучер је бијеснила олуја и мећава, а данас као да ће сунце мало утријати ово бијело од снијега и студено бојиште испред Скадра.

Зора се дизала величанствена и дивна: права оријенталска зора, која је разорила шум прољећа и здраве свјетине и љепоте, никада не виђене

Пређем преко моста. Обали према Зуосу уочим кретање великог одјељења црногорске војске, док је она, што је смјестила логор овамо к зеленој Бојани, још увијек мировала. Дојашим до првих шатора управ у часу, када се даваху наредбе потчасницима: »Приправите војску!«

Помислим, ипак се данас нешто спрема: али шта? према којој мети се крећу чете?

Док су у мојој околици врвиле припреме за одлазак, војници су доводили коње и мазге товарићи их муницијом и храном. Чујем да је и генерал Мартиновић ту, па сам га потражио, не би ли од њега дознао штогод.

Тамо недалеко на једном камену сједио је у друштву часника син гора, изванредни стратег и први опседатељ Скадра. Сједи озбиљан и замишљен. Упозорио га ваљда неко од часника на мене, па ми доброћудно запријети руком, приближимо се, док су управо пред њим пролазили заробљеници турски.

— Ах, ви новинари, ви новинари много ми се шетате горе доле. Био би блажен, када бих могао заробити и вас новинаре — рече ми генерал.

— Касно сте дошли, Екселенцијо, до те накане, када већ данас крећемо на Скадар.

— Ударисте као да желите дознати чему то кретање војске? Устрпите се; не данас... али...

— Брзо?

Генерал се на овај мој „индискретни“ упит разведри у лицу и стегне у раменима.

Дакле, до јуриша не ће доћи. Топови ће освојити Скадар.

— Идете ли с нама? — упита ме генерал и за неколико часа спуштамо се с Облика на Мурићан.

БАЛКАНСКЕ ЖЕНЕ

У сарајевској »Српској Ријечи« читам ово: „Le Magasin Pittoresque“ доноси из пера Марилије Марковића два чланка о кћерима Балкана. „Заиста“, вели поменута госпођа, Гркиња, а



Из логорског живота градске артиљерије

нарочито Атињанка, користи се угледом што га је јелинско племе имало у прошлости. Она га показује ријетко. Њени покрети, ход, осмијеси задржали су много царске љупкости, која се још и зад може видети у музеју Акропола на лицима Корејанки. После рушевина тога храма женскиње је најлепши украс новој Атини. Ваља их видети када поведу коло на подножју светог брежуљка у очи празника Васкрсенија. Какав чар у њиховој стидљивости.

Гркиња пресађује у душу свога детета прошлост и успомене на витешке подвиге јелинских јунака. Над колевком дечијом она пева љубљеном чеду о великим надама, израженим у наивним песмама, као рецимо ова што је:

Чедо, Дадо, малишане храбри!
Дадо, сине, да ти мама каже
Песму стару, о дивним стварима.
Чедо миле, даћу теби града
Великога цара Александра,
Који но је слађи од шећера,
И Каиро, богато радомћу
А Цариград за три љета дана
Биће, сине теби у рукама.

Истим јуначким осећајима задахнуто је и женскиње у осталих савезних народа. Париски „Тан“ донео је писмо једне Бугарке, мајке девогторо деце, којим позива мужа, да без устручавања пође у рат за отаџбину. »Le Journal« доноси портре Софије Јовановића, јуначке Српкиње, која се са својим драганом борила у три боја. А шта пак да се каже о јуначким кћерима Црне Горе, што по врлетима и кршевима негују, дочекују своје мужеве, браћу, родитеље и синове, па им честитају и превијају ране, не зазирући ни од какве опасности.

У Београду и свима главнијим градовима Српства, живот женскиња не разликује се ни у чем од живота њихових сестара по осталим европским градовима. Други је, наравски, женин положај у задругама, којих је све мање, а задржале су се по планинским селима, рецимо под Влашић планином, у Имљанима где има задруга од осамдесет чељади. Ту жене нису толико слободне изузимајући домаћицу, која у патријархалним задругама има углед неке књагиње.

ОД ТУРЧИНА — СРБОЉУБ

Пишу из Велеса: Пре четири године овдашњи Целадин бег насилно је одвео Ацку кћер Панче Гочевића и затворио је у свој харем, где су већ биле две буле. Њему се допала ова Српкиња, па је зато украо. Прошле године 15 марта добио је са њом мушко дете.

Кад је српска војска дошла у Велес почела је да апси арамије и зли-

ковце на које се народ жалио. Међу осталима ухапшен је и Целадин, кога је народ оптуживао за масу почињених убистава, силовања и разбојништава. Али иако су ово нови крајеви, за које би могли владати други закони, ипак наши судови траже свуд равноправност, па како у Србији закони немају у овим случајевима „повратну снагу“, то је нису имали ни овде и Целадин није могао бити осуђен за дела почињена пре доласка српске војске (ма да је то погрешно и штетно). Тако Целадин буде пуштен из затвора. Али његова Ацка уграбила је прилику, док је он био у притвору и утече из харема са својим сином, који се звао Туран. Ацка оде својој породици и пријави се власти тражећи заштиту. Уједно изјави жељу, да жели да сина крсти вером, којој она припада.

Душан Витомировић писар среза велешког и Сава Јергић, свештеник Башиног села крсте 3. о. м. Ацкиног сина и кум Душан даде му име Србољуб. И тако од Турчина поста Србољуб.

Кажу, да је Целадин плакао, кад је чуо за то, јер то му је био једини син.

ЗАПИСИ

— [Братска љубав.] Колика је силна братска љубав, — прича један официр — и колико је има код нашег народа, најбоље се види из овога.

Неки од коморџија злоупотређавали су кола, па су зато поштрене наредбе за казне. Једног коморџију ухватише, да у колима има два пода, те је тако у пола смањено запремину кола. Замислите, шта је тај коморџија урадио.

Код Битоља погинуо му брат. Он је узео његово тело, положио у кола, покрио сламом, па преко тога направио још један под, те су кола била врло плитка. Сваког дана коморџија је дизао лажни под и лице свога брата покривао хладним крпама. Хтео је, да од Битоља однесе брата кући код Ужица и да га тамо сахрани.

Наредише му, да одмах скине леш с кола и да га закопа. Коморџија је послушао — али с тешким срцем.

Требало је да коморџија буде кажњен строго, врло строго, али није се његова погрешка ни достављала. Забога, ко би имао срца да казни човека, који преноси леш свога брата?!

Сутра дан поред друма дизао се један нов, лепи гроб. Ту је био сахрањен брат коморџијин. Свежа хум-

ка пуна неког зеленила, а чело главе крстача са исписаним именом погинулог ратника.

— [Срби за буле.] По наредби врховне команде у Скопљу жене погинулих или заробљених турских официра добијају до 120 динара месечне помоћи.

— [Нови српски топови.] Пре кратког времена су у Крагујевцу пробани бивши турски топови, и на растојању од 4800 мет. дали су ванредне резултате. Ови ће се топови дати на употребу новим артиљеријским пуковима.

[Досетљиви заробљеници.] Пред Битољем једном српском коњанику убију коња и он, не могавши да утекне пешице, падне шака турским коњаницима. Два пешака из извиднице такођер буду ухваћени од турске коњице. Турци сву тројицу затворе у једну кошару. До одаје, у којој су они били, била су три турска војника болесна, који су лежали у слами. Пред сам улазак српских трупа у Битољ неки Турци уђоше у прву одају код болесних другова и нешто разговараху. Српски војници, који су већ били раскрстили са животом, разумеше толико, да се нешто с њима спрема. Брзо су разумели положај и чим су Турци отишли, Срби се полако извукоше и одоше код болесних Турака. Брзо преобукоше њихове хаљине, а њих обукоше у своје и однесоше у своју одају. Они се као »болесни Турци« завукоше у ону сламу. Тек што су то извршили, вратише се они Турци и почеше нешто да их питају. Ови правећи се да хрчу не одговорише ништа, само један показа руком на одају, у којој су лежали тобожњи Срби. Турци уђоше тамо, и мало после одјекнуше неколико пуцњева. »Срби« су били побијени. Турци одоше напоље. Срби се тада постараше да и сами напусте кошару, у којој су били. Преобучени као Турци лутали су по вароши. У том наиђе и српска војска те их она »зароби«. Узалуд су се правили, грешници, да нису Турци, војници им не вероваху. Најзад је један официр морао да оде у кошару да извиди, шта је тамо било и тек тада дозволише тим дуплим заробљеницима да обуку српско одело и да потраже своје одреде.

Изашла је из штампе књига под
написом:

О СРПСКИМ БИТКАМА

Од А. Табурна

Цена 1— К са поштарином 10 пот.
више.

ИЗДАЊЕ СВЕТ. Ф. ОГЊАНОВИЋА
Нови Сад.